

LO GOS DE CASA

Pobre company! Me'n recordo com si'n fes quatre dies, y això que en aquell temps mos cabells rossejaven com la estopa en l'aspi de la Munda, y ara son tot cendra.

No se pas si va ser ell o jo qui primer vingué al món: sols puch dir que viviem l'un per l'altre, com dos enamorats, y millor encara, com Sant Roch y'l gos, qu'així'ns deien pel poble.

Tot just clarejava y ja'l sentia remoures a la porta del meu recambró. Poch a poquet ficava, per la escletja que feyen les dugues batents, la pota bellugadissa que semblava la manona d'un infant dintre d'una mitjeta de seda, y després de ferla anar amunt y avall bella estona com si polsés les cordes d'una guitarra, d'un cop d'esquena obria aquella porta, y tant sobtat me'l veyia dalt del llit, que may vaig poder esbrinar si era ell o si era la claror descarada del sol ixent qui primer hi arribava. Ab quina pressa enfonzaba'l cap en les robes calentones del llit, fent l'endormiscat per por de les meves entremaliadures! Més a fè que no li valia, perque jo l'engavanyava ab los meus vestits, li giraba las orelles del revés, lo sardanejava sense pietat, lo bressava com al meu germanet petit, y, Deu m'ho perdó, fins lo senyava com a mí mateix, que prou fenyam donava'l consegirho.

Gayre be tothom se l'estimava a casa; no tant com jo, perque allò hauria sigut una casa de bojos; però Deu n'hi dó pera'l pobre Galàn, que no sabia cap ahont girarse de feyna en l'hora de les festes, quan mos germans y jo arribavem ab lo pare de la vila. Qui tant meteix no se l'estimava gens ni gota era la Munda, la criada vella y mal amorosa que ja havia fet de seguidora al casament del avi y havia vist nàixer al pare y a tots nosaltres, y qu'ara com ara de res servia, llevat de filar barrober y disputar a totes hores ab l'avia.

Si'l gos grinyolava, ja's podia ben dir que la Munda l'havia trepitjat o que li havia aplanat entre cap y coll la filosa. Sentir al gos y reptar tothom a la Munda, era'l nostre pa de cada dia. L'avia deya que la criada vella estava gelosa del gos perque jo l'estimava més que no pas a n'ella: més com sempre disputava ab la Munda, jo'm creya qu'això eren malvolenses; encara que ja podia tenir rahó l'avia, perque la

Munda no's deixava de dir a cada punt qu'era pecat estimar tant a les besties.

Tant me l'estimava, qu'un dia fins me'l vaig endur a estudi reconcolit sota la blusa. De cop tot anà be. Vaig amagarlo en lo pupitre, tenint fort ab los brassos per por de que l'alsés ab una estrebada. Quan vingué l'hora d'escriure, jo, qu'havia tret lo tinter del encals, entre ganxo y ganxo, me'l contemplava a pler per aquell forat com se caragolava mandrós sobre'ls meus cartipassos. De cop tregué la punta del morro per aquella petita finestra rodona, y estornudà d'una manera tant forta y extranya, que tota la classe esclafí a riure. Lo mestre donà un cop de regle sobre la taula, obrint los ulls com dugues taronjes, buscant inútilment per tot arreu la causa d'aquell soroll. Jo'm vaig veure perdut, quan un xicotot que'm feya costat va alsarse, y ab veu d'espignet va dir a don Laureano:—*El senyort que tiene una bestia.*—Ja'm vaig veure la pedregada a sobre. Me cridà'l mestre, y'l pupitre no aguantat per mos brassos s'alsà ab estrèpit, fent la seva aparició'l Galàn com lo dimoni dels Pastorets, pera venir saltironant al devant meu, que per primera vegada li vaig negar l'amistat, girant la cara com si no'l conegués. Pobre company! Aixís com tantes vegades nos havíem partit lo pa, aquella tarde'ns partírem los cops de regle; si be ell se va escapar, y pera mi va ésser casi tota la partida.

A la vesprada, quan lo Galàn va venir a ferme festas, cua baix, ab lo morro refregant les rajoles com si n'hagués fet una, quan era jo qui l'havia feta, li vaig preguntar a la mare, ab lo cor ple de tristesa y mirantme ab compassió infinita, si'ls gossos també tenien Nostre Senyor y si al cel los tornavem a veure; y com que la mare cuytà a riure y la Munda va fer la creu reptantme per aquelles *blasfemias*, vaig corre a amagar lo cap en la falda de l'avía perque no vegessin com plorava.

* * *

Va ser una tarde de les mes enceses del estiu. Lo poble feya la mitjdiada. Jo m'estava a la porta del carrer, oberta com a boca d'infern, donant pas a una ampla llengua de sol que xardorosa y enlluernadora s'extenia per la entrada.

No més se sentia'l bronzir incansable d'alguna cigala esgarriada pels arbres de la plassa. Tot d'una vaig sentir tancadissa de portes, crits d'aquí enllà que no entenia, y passaren pel carrer xicots y dònas corrent esparverats, tot girantse a mirar enrera com si'ls empaytessin. D'una revola-

da'm tragueren de la porta : era'l pare, qu'en quatre salts havia baixat la escala y's llensava càrrer avall, armat de la escopeta, cridant a tothom :—Tanquèu, que hi ha un gos rabiós!

Un gos rabiós! Mon únich pensament va ser pera'l pobre Galàn qu'en lloch veyà. Vaig recasejarho tot de cambra en cambra : lo gos no responia a mos crits, lo gos no devia ser a casa. Quina agonia va ser la meua y quin esvalotar y picar de peus, emprenentles ab tothom perquè'm tornessin lo Galàn, que ell no havia fet mal a ningú.

Quan altre cop vaig veurem a la entrada, ja la porta tornava a estar oberta, y... ja hi era'l Galàn : però en quin estat lo trobava! Sempre tindré devant aquell quadre lo més trist fins allavors de la meua vida. Allí hi havia'l meu pobre company, les orelles caygudes, lo pel erissat, tremolant com fulla al arbre, escorrétseli la sanch per dugues ferides en las que s'hi veyan marcades les dents d'aquell gos maligne que, com a tants altres del poble, havia revolcat y carn-esqueixat al Galàn, fugint camps a través per'anar a morir qui sab ahont. Tots los de casa'l voltavan sense dir paraula; mos germanets ploraven com jo; per la cara de la mare y de l'avia també corrien les llàgrimes; lo pare's mossegava'ls llabis y picava ab un peu sobre les rajoles. Per sobre les espatlles de tots, aixecantse de puntetes, s'ho mirava la Munda, dihent entre dents no se quines paraulades. Vaig voler llensarme sobre del gos, qu'eren pera mi totes, totes ses mirades. Aquest moviment decidí al pare, y apartantnos a tots, fugí al carrer ab lo Galàn, que si's plau per forsa'l seguia arrossegantse entre la pols que l'amagava als meus ulls.

La tarde s'havia tornat molt trista : bufava'l vent, y núvols negrosos com glopades d'incendi comensaren a avansar pel cel com si perseguissin al pare. Jo seguia de lluny al Galàn, tantost aturantme perquè no'm vegessin, tontost corrent altre cop pera no pèdre's de vista. Tiraren per un callaris d'alzines que devallava a la riera; jo vaig agafar lo camí de dalt escayentmhi ben aprop d'ells sense que'ls hi fos fàcil descobrirme. Allavors s'aturaren : lo pare va plegar una pedra, va ensenyarla al gos, y la tirà al mitj de la riera, atiant-lo pera que anés a cullirla; però al girarse'l Galàn m'havia descobert y vacilava en creure al pare, mirantme ab ulls qu'haurien fet ablandir les pedres.—Aquí, Galàn, aquí!—vaig cridar desesperat, sense saber lo que'm feya; més lo pare, al sentirme, caragolant un renech, potser l'únich qu'havia dit en sa vida, més ràpit que no pas lo gos, donà un bot enrera, engaltà l'arma y l'avià contra la pobra bestiola, que

a tomballons rodolà morta al fons de la riera.—A casa!—'m cridà'l pare ab veu que'm semblà l'udol d'una fera salvatje, tot girant lo cap perquè no li vegés una llàgrima que mal-humorat y de revolada s'aixugà ab la mànegà.

A la porta de casa, igual que cada tarde hi havia la Munda, rondinant y fent voltar lo fus ab sos dits d'estenalles. Vaig passar corrent pel devant d'ella dihentli ab tota la amargor de la meua ànima de criatura :—Lo pare ha mort al pobre Galàn : ja estarèu contenta!

* * *

Qué llarga'm va ser aquella nit! Lo vent no s'amansi ni un instant, semblantme'ls seus udols en portes y finestres que'l gos no era pas mort, qu'havia eixit de la riera, y desde'l carrer me cridava. Fins vaig creure un instant sentirlo esgratinyar a la porta y veurel per una escletxa com posava'l cap de costat y ab un ull me mirava. Jo deya per ell totes les oracions que sabia, y a Nostre Senyor li demanava que'm tornés lo pobret Galàn, y en paga trencaria la guardiola per abocarla tota en la bacina de les ànimes quan lo Coix passés ab ella pel banch de casa.

A la fi vaig trencar lo són; més va ser pera tornar a veure al company de les meves alegries, voltat de núvols d'or y rosa, anant amunt, girantme'ls ulls amorosos. Ja's perdía en les immensitats del cel quan va aparèixer al meu costat don Laureano armat d'una escopeta llarguíssima; l'apuntà tot rihent, va fer foch, y vegí al Galàn com queya desde les portes del meteix paradís. Jo li vaig extendre'ls brassos, més ay, que m'arrossegà ab ell y'ns precipitarem en un abisme tot negre, ahont abressats anavem cayent, cayent...

De cop me vaig despertar, y al veurem damunt del llit com sempre, entrant per les escletxes dels finestrans com cada matinada la llum del dia, me vaig creure que lo passat havia estat un somni, que'l gos era viu y que, com cada trench d'alba, vindria a obrir la porta del recambró per'omplirme a la seva manera de petons y salameries. Y'l cor me saltà de goig al sentirlo que s'acostava, que com sempre esgarrapava la porta avans de obrirla; y... aquesta's badà per últim donant pas a la Munda. A la Munda, que'm recomenà'l silenci, y'm feu vestir a tota pressa, y se m'emportà carrer avall sense saber jo ahont me duya ni lo que'm passava.

Lo dia s'anava fent clar; encara les cases se veyen closes y'ls carrers solitaris. Jo la mirava de cúa d'ull; estava més groga qu'altres dies, més sa cara, com de costum, res me

deya. Allavors vaig observar qu'anavem de dret a la riera y que la Munda portava un cabàs y una aixada. Una reguera de sanch nos guià ahont lo gos se trobava. Vaig apartar d'aquell lloc la vista, de llàstima que'm feya. Quan una estrebada de la Munda'm va fer girar, ja havia posat en son cabàs al pobre Galán y empeniem la pujada de l'altra banda de la riera. Lo camí era estret; jo anava casi al darrera de la Munda donantli la mà dreta, y ab la esquerra portava arrossegant l'aixada, que d'altre manera no podia; ella s'havia posat a coll lo cabà d'hont sortia penjollant lo cap del gos, que's balancejava a sobre meu al compàs dels passos feixuchs de la Munda y de sos esbufechs de fadiga.

A l'altre banda del torrent hi havia'l cementiri del poble, qu'aparegué de sobte devant meu al cap de la pujada. Lo voltarem un tros, y al arribar a una de les parets per hont ufanoses guaytaven garlandes d'eura la Munda deixà en terra la volguda càrrega, y's posà a cavar a sota meteix de la paret ab tal delit, que semblava li haguessin revingut les forces de la juvenesa. Un cop que m'hi vaig acostar per ajudarla a treure la terra, ab un ronch estrany que res d'humanal tenia m'apartà ab lo peu, y seguí la feyna. Quan lo clot va ser fondo hi deposità'l Galán, s'aixugà l'abundosa suhor que per mans y cara li regalava, y aclofantse fins a pendre la meva alsada, me va dir baixet, baixet que tot just vaig sentir-la:—A l'altra banda d'aquesta paret hi ha'l nitxo de casa teva. Allí hi ha ton avi y tos germanets, y allí demà... Oy que t'agrada que'l posem aquí dintre?—Y avans de respòndreli m'agaà la cara entre ses mans seques y terroses, masegàntmela ab sos petons llarga estona. Tot d'una engrapa altra volta l'aixada, y extengué la terra sobre'l cos del company de ma vida.

* * *

La Munda va viure encara molts anys, severa com sempre, havèntseles ab tothom del matí al vespre. Quan anava a morir y ja no parlava, me vaig acostar a la espona del seu llit, y posant los llabis a frech de sa orella li vaig parlar:—Munda: vos recordeu del pobre Galán, Munda?—Ella va fer que sí ab lo cap y obrí'ls ulls, l'últim cop, pera mirarme. Al ser morta li vaig dir al pare:—Vos vuy demanar una cosa: qu'enterrem a la Munda en lo nitxo de casa.

Y allí reposa esperantnos a tots.

ANGEL GUIMERA